

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 4.4. „Науки за земята“, научна специалност „Икономическа и социална география“ – Рурално пространствено и местно развитие

Тема на дисертационния труд
„ПРИОРИТЕТИ В ЛОКАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ИЗТОЧНАТА ЧАСТ НА СОФИЙСКАТА КОТЛОВИНА“

Автор на дисертационния труд: Нели Валентинова Веселинова
задочен докторант към катедра „Социално-икономическа география“, на
Геолого-географски факултет в Софийски университет “Св. Климент Охридски“

Рецензент: **проф. д-р Мария Вълкова Шишманова**

в качеството си на член на научно жури съгласно Заповед № ВО 38-422/02.07.2015 г на Ректора на СУ “Св. Климент Охридски“ на основание на чл. 4, ал. 2 от ЗРАС в Република България и с Решение на Факултетния съвет ГГФ, взето с Протокол №6 / 30.06.2015г.

Рецензията е разработена в съответствие с изискванията на ЗРАСБ (ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г., изм. ДВ, бр. 81 от 15.10.2010г. и изм. ДВ, бр.101 от 28.12.2010 г.) и Правилника към него.

Кратки биографични данни за кандидата

Нели В. Веселинова завършва средното си образование в София в 119 СОУ „Академик М. Арнаудов“ – профил „Науки за земята“ с разширено изучаване на английски език. Бакалавърска степен „География“ завършва в Софийски университет “Св. Климент Охридски“. Магистратура „Управление на човешките ресурси“ отново завършва в Софийски университет “Св. Климент Охридски“ през 2009 г., а през 2010 г. завършва магистърска програма „Развитие и управление на селските райони“. От 2008 до 2009 г. работи в Центъра за спешна медицинска помощ – Софийска област, като специалист „Човешки ресурси“. От 2010 до 2012 г. е инспектор „Учебна дейност“ в СУ „Св. Климент Охридски“ от ноември 2012 г. е асистент в същия университет.

Обща характеристика на дисертационния труд

За участието си в процедурата Нели Валентинова Веселинова е представила разработен дисертационен труд в обем 194 стандартни страници компютърно набран текст, включително списъка на използваната литература. Текстът на научната разработка е 172 страници, в които са включени 2 таблици (SWOT и STEP /PEST/ анализ) и 1 фигура (графика на средните оценки). Съдържанието е разпределено в четири глави, въведение, заключение и литература. Отделно е съставено приложение състоящо се от 95 броя блок-схеми, таблици, множество диаграми, 9 схеми с придружаващи ги таблици (авторско дело с помощта на GIS), картосхеми, снимков материал допълващи и поясняващи тезата на автора за изследвания район.

Добро впечатление прави приложения в началото на труда списък на използваните съкращения.

Въведение– 5 страници. В него авторът представя изследваният проблем и обуславя неговата актуалност, описани са обекта, предмета, научната теза, целта, задачите на изследването, използваните методи, информационната осигуреност и проблеми.

Първа глава – Теоретични и методологични основи на регионалното и локалното /месното/ развитие. – 34 страници, включва 3 части: 1. Същност на понятията регион,

район, регионално развитие и локално /местно/ развитие; 2. Концепции за регионалното и локалното развитие; 3. Същност на административно - териториалното устройство. Теоретични възгледи за българската община и нейните основи като административно-териториална единица.

Втора глава – Еволюция на локалното /местно/ развитие на източната част на Софийската котловина – 36 страници, включва 4 части както следва: 1. Организация на административно-териториалното устройство в България. Историко-географски преглед; 2. Периоди и водещи фактори в териториалното развитие на източната част на Софийската котловина. Взаимодействието между София като център на националното и регионално равнище и Елин Пелин като локален център. Тази част е поделена на 3 точки – описващи три отделни периода на развитие 1878 г. - 1944 г., 1945 г. - 1989г., след 1989 г.; 3. Развитие на Софийската крайградска зона; 4. Мястото на разглежданата територия в националните социално-икономически районираня.

Трета глава – Социално-икономически географски анализ – 59 страници, е разработена както следва: 1. Географско положение; 2. Природни ресурси; 3. Население и селища; 4. Икономическо и социално развитие; 5. Инфраструктура; 6. Индустриални паркове; 7. Състояние на околната среда; 8. Изборни нагласи на населението в общините Елин Пелин и Горна Малина; 9. SWOT – анализ на изследваната територия. Първите 4 части са анализирани и се състоят от точки включващи класическите елементи на всяка една характеристика.

Четвърта глава –Бъдещо развитие на източната част на Софийската котловина, общините Елин Пелин и Горна Малина –23 страници в т. ч.: 1. Общините Елин Пелин и Горна Малина като рурален /селски/ район и като част от Софийския агломерационен ареал; 2. Географското единство и отношението център – периферия в източната част на Софийската котловина; 3. Стратегически цели и приоритети на изследваната територия. Първата част е поделена на 4 точки представящи руралния район, урбанизираната зона и агломерационния ареал, общините като елемент на модерната организация на територията и агломерационният ареал на София според ОП „Регионално развитие “ и ОУП на град София и проект Urban Audit. Третата част е представена в 3 точки –средносрочни прогнози за броя на населението на изследваната територия, проекти и програми, в които участват общините в периода 2007 – 2013г., 2014 – 2020 г. и STEP /PEST/ анализ.

Заклучение – 4 страници, като в него са представени основните обобщения и изводи от разработката и се потвърждава актуалността, като се извеждат възможните насоки за бъдещо развитие на изследваната територия.

Литературата – 20 страници. Включени са общо 442 източника, от които 231 на кирилица, 29 на латиница, 4 собствени публикации и 2 публикации в съавторство по темата на труда, 137 нормативни документа, и 19 интернет адреси.

В заключение, така структурираната научна разработка представя същността на дисертационния труд. Разработката е структурирана правилно. Дисертационният труд, приложението, авторефератът към нея, публикуваните статии и представените документи отговарят на законовите и подзаконовите изисквания за защита на докторска степен.

Актуалност и значимост на темата

Актуалността на труда се определя от изследването на източната част на Софийската котловина, част от големия пространствен и социално - икономически обхват на столичния град с неговите обграждащи го територии. Значимостта на проблема се състои и в това, че се анализира и извежда ролята на тези територии за бъдещето им органично вграждане в структурата на компактния град. Представената за рецензия докторска дисертация

представлява задълбочено и комплексно научно изследване на отрицателното за сега влияние на столицата върху двете общини. Трудът обогатява идеята за моделиране социално-икономическо развитие на столицата и на Софийската котловина. Дисертантът доказва необходимостта от промени в прогнозирането, планирането и управлението на територията с оглед достигане принципите на модерната регионална политика на ЕС.

Правилно и ясно са определени обекта, предмета и научната теза на дисертационния труд.

Докторската теза в дисертационния труд е провокирана от икономическите и социалните аспекти на проблема в аспекта на регионалното планиране и териториалното устройство. Тя е формулирана оригинално от докторанта като хипотетични допускания за причините и възможностите за решение на проблемите, възникнали от несистемно вземане на управленски решения на регионално и местно ниво.

Цел, задачи, теоретични основи

Целта на изследването е формулирана и аргументирана ясно и конкретно и е изясняване на териториалните особености, проблемите и приоритетите в развитието на двете общини. Подцелите доизясняват - да се оценят провежданите местни политики на най-ниско териториално ниво, като се направят препоръки за тяхното подобрене и се изясни и конкретизира влиянието на град София върху изследваната територия.

За постигане на поставената цел са посочени 5 задачи: 1) изясняване на основните понятия регион, район, регионално развитие, местно /локално/ развитие, община; 2) изясняване основните периоди в развитието на източната част на Софийската котловина; 3) анализиране на социално – икономическото развитие на изследваната територия чрез SWOT анализ; 4) подбиране и използване на данни за анализ на демографските и социално-икономическите структури на общините; 5) изясняване на тенденциите и перспективите, стоящи пред развитието на източната част на Софийската котловина.

Още във въведението са представени разсъждения относно политическите, икономическите и социални промени в последните 26 години в отношението общество – територия - среда, планиране – териториални и административно-териториални единици, нови стратегически програмни документи в България за подобрене на българските региони и регионална политика, което показва, че докторантът е запознат много добре с изследванията, свързани със същността на тази проблематика.

Точно са определени теоретичната и методологична основа на изследването – фундаменталните положения – за подобен анализ.

Изходна информация и методи на изследване

За решаване на поставените задачи и постигане на целта на изследването са използвани като основни източници на информация статистически данни от НСИ, Министерство на регионалното развитие, Министерство на финансите, Министерство на транспорта, Министерство на труда и социалните грижи, Националното сдружение на общините в Р България, Агенцията по заетостта, Бюрата по труда в общината Елин Пелин, областната и общинските администрации, неправителствени организации, данни, документи и разработки на редица европейски институции Комитет на регионите, Европейски парламент и комисия. Ползва коректно монографии, статии, доклади на български учени и чуждестранни автори от Европа и САЩ.

Успява да преодолее незадоволителната информационната осигуреност за двете общини по отношение на икономиката.

Докторантът използва разнообразна палитра от методи, които се взаимодопълват и представят точни и надеждни резултати за извеждане на изводи, вземане на решения и

предначертване на насоки за бъдещо развитие изследваната територия.

Използваните методи са: метод на научната абстракция, ретроспективен регионален анализ, статистико-демографски методи, сравнителен метод, методи на стратегическото планиране: SWOT и STEP /PEST/ анализ, GIS, интуитивно-логически методи – дърво на целите както и теренни проучвания.

С този подход се осигурява пълна конкретизация на изследването, както по време така и по обхват. Възприетият подход е похвален както и получените резултати от изследването, тъй като докторантът работи в условията определен дефицит на централизирана статистическа и местна информация на общинско ниво за икономиката за идентифициране на определени икономически проблеми.

Същност на дисертационния труд. Анализи и резултати.

Същността на дисертационния труд е представена във втората половина на глава 2 и глава 3 и глава 4, но в глава 1 и първата една трета на глава 2, се полагат основите на истинското собствено изследване на докторанта.

В глава първа „Теоретични и методологични основи на регионалното и локалното /месното/ развитие“ се полагат част от теоретичните основи изследването. Подходът е похвален. Тази глава разглежда теоретичната и методологична основа на понятия в регионалното и локално /местно/ развитие.

Първа точка коментира понятията район, регион, регионално развитие и както правилно отбелязва докторантът, че определянето на съдържанието на понятията е сложно и разнообразно, а наличието на многообразни теории прави дефинирането им по-трудно. Много сполучливо отбелязва авторът, че регионалното развитие е процес изискващ дългосрочна инвестиция на време, средства, човешки капитал, отдадени на кауза, която не винаги се оказва успешна. Регионалното развитие е дълъг процес на насочване на ресурси в точно определена територия.

Много правилно и кратко изяснява въпроса с локалното /местно/ развитие, че е процес на промяна, чиято цел е качествено подобрение на живота на населението чрез балансирано, хармонично, устойчиво, ефективно, ефикасно използване на местните ресурси.

Във втора точка „Концепции за регионално и локално развитие“ се застъпват теории и виждания за моделът „център - периферия“, но авторът изказва своите виждания много компетентно като категорично заявява, че единият е образец на растеж и развитие, а другият – на изостаналост и безсилие. Държавната политика по отношение на пространственото развитие на територията води до все по задълбочаващи се проблеми и спомага за изостряне на разликите между ареалите, а балансираното развитие става все по-трудно достижимо.

В точка три анализира същността на АТУ в различни страни и в България като представя теоретичните възгледи за българската община и нейните основи като АТЕ. Прави определена описателна подредба на общините. Обявява и основния проблем съгласно нея на общините, а именно че имат неспособността да използват пълноценно и оптимално собствените си ресурси. Коментарът не съвсем верен, защото общините имат и свои ресурси - общинска собственост.

Разглежда проблема децентрализация и други като обезлюдяване на периферните територии, високо равнище на безработица, ниво на престъпност и т. н.

Глава втора „Еволюция на локалното /местно/ развитие на източната част на Софийската котловина“ е плавно и доизясняващо продължение на глава първа. В първа точка се прави исторически преглед на административно – териториалното деление в България в различните етапи на нейното развитие с определени точни коментари за

съответния успех или неуспех в реформата.

Във втора точка се извършва много стриктен анализ на трите етапа на социално – икономическо развитие на обследваната територия, обвързването на селищата към столичния град, процесите протичащи между центрове и периферни селища.

В точка три „Развитие на Софийската крайградска зона“ се извършва най-важния анализ в тази глава. Вещо и прецизно анализът обхваща взаимоотношенията в териториален, икономически и социален аспект центъра София и крайградската зона при растящото въздействие на централния голям град в три аспекта- продуктивност на крайградската индустрия и земеделие, реструктуриране на териториалната организация и обогатяване на функциите ѝ. Не се подценява и ролята на транспорта и се отчита в каква степен неговото развитие променя географската структура на крайградската зона. Направен е и опит за устройствен анализ на крайградската зона и вграждането ѝ в градската структура.

Точка четири представлява исторически преглед и оценка на социално – икономическите районираня на разглежданата територия.

В трета глава „Социално-икономически географски анализ“ е извършен обстоен, стриктен класически анализ на общините Елин Пелин и Горна Малина на географското положение, природните ресурси, населението и селищата, икономическото и социално развитие – обща характеристика на общинските икономики, анализ по сектори, на инфраструктурата, както и на индустриалните паркове и състоянието на околната среда.

Интерес представлява т. 8 „Политически нагласи на населението в двете общини на изборите“, където дисертантът прави обобщението, че все повече се уеднаквяват. По този начин двете общини се „приближават“ към столицата и се „отдалечават“ от повечето общини в страната, които имат сходни количествени и качествени характеристики.

В точка девет SWOT – анализ на изследваната територия се прави извода, че състоянието на общините Елин Пелин и Горна Малина към 2015г. е с превес на възможностите, но и със силно изразени слаби страни като в последните години пространствената локализация на чуждестранните инвестиции определи западната граница на община Елин Пелин като най- перспективна за развитие.

Четвърта глава „Бъдещо развитие на източната част на Софийската котловина“ представлява същината на творческия подход на докторанта. В нея изучава:

В точка първа общината като рурален /селски / район и като част от Софийския агломерационен ареал.

В т.1.1. коректно прави преглед на документи и виждания относно същността на селския район и стига до извода, че руралната територия и урбанизираната територия са свързани. Урбанизираната територия подпомага икономически заобикалящата я рурална територия, която от своя страна спомага за намаляване на негативните ефекти, наблюдаващи се в урбанизираната територия.

В т.1.2. докторантът работи над понятията урбанизирана зона, агломерационен ареал, метрополен регион, като визира вижданията на редица автори. На тази основа прави смелото заключение, че град София и неговата зона се явяват метрополен регион, а не агломерационен ареал като го характеризира моноцентричен, тъй като няма друг равностоен централен град, състоящ се само от 1 град и неговата околност.

В т. 1.3. Изследва общините като елемент на модерната организация на територията. Докторантът прави териториална и функционална характеристика на изучаваната територия с цел нейното бъдещо развитие като извлича типичните и специфични характеристики, на които да стъпи и да очертае концепцията си за далекоперспективно развитие.

Правилно заключава, че икономическото и социално развитие на територията днес

трудно ще се подчини на административни граници. Взема предвид и постановките на Националната концепция за пространствено развитие Р България.

В т.1.4. според ОП“Регионално развитие“, ОУП София и проект Urban Audit след обследването на постановките в документите и анализите извършени преди това стига до едно много точно и навременно обобщение, че изследваната територия се налага да бъде урбанизирана, но тази урбанизация не идва от самите общини, от вътрешни фактори, а е наложена от Град София (насилствена и принудителна). Влиза в конфликт с местни дадености, трансформира, смачква и променя тяхната същност. Не може да се води класическа политика на селските райони. Липсва хоризонтална интеграция, която да свърже града със селските райони.

Авторът на труда предлага:

- ✓ обогатяване на понятията като крайградска зона като казва, че може да послужи за съвместни политики за социално и икономическо развитие свързано с или без промяна на административно – териториалните граници;
- ✓ изясняване на понятията агломерация и метрополна област да получат съответна дефиниция и определение чрез качествени и количествени параметри;
- ✓ въвеждане в регионалната политика на нови, дефинирани понятия, които да се възприемат от официалните органи и да заработят.

В т. 2. „Географско единство и отношението център – полупериферия – периферия в източната част на Софийската котловина“, докторантът прави разсъждения и върху тази конфигурация и политиката за устройване и планиране на тази територия.

В т. 3. „Стратегически цели и приоритети на изследваната територия“ авторът на труда лансира средносрочни прогнози за броя на населението в двете общини. За проектите и програмите, в които участват общините в периода 2007 – 2013 г. и 2014 – 2020 г. е направен обстоен коментар, както и точни и конкретни предложения за подобряване статуса на всяка община.

Адмираiram предложението дърво на целите, което е обобщение за бъдещото развитие и просперитет на изследваната територия.

Тук дисертантът прави интересен и смел коментар за застроени и урбанизирани територии. Обобщава за населените места, че всички населени места трябва да бъдат приобщени към развитието на общината без значение степента на трудност. Не може да си позволим умиращи села в радиус от 50км. около столица на държава от ЕС. Те биха могли да се трансформират, но не и да се обезлюдяват. Благоприятни условия за създаване на клъстери има и това ще гарантира специализация на икономическите дейности и създаване на добър икономически климат.

Извършеният STEP /PEST/ анализ отчита много коректно социалния, икономически, технологичен, политически и екологичен статус на разглежданата територия и съответно насочва към какви бъдещи действия трябва да се насочват общините, за да преодолеят своите негативни тенденции и как най-спешните мерки да въздействат благоприятно за развитието на територията.

Основни научни постижения и значимост на резултатите

Научно-изследователските достойнства на дисертационния труд започват още с избора на обекта на изследване, както и с избора на тема - сполучлива и оригинална. Оценява освен традиционните социално – икономически и много териториално - устройствени и управленските проблеми, произтичащи от локализационния избор на обекта.

На основата на изследването и получените конкретни резултати, авторът на труда

прави своите изводи, обобщения и конкретни предложения на теоретично и практическо ниво в дисертационния труд. С разработката си докторантът допълва компетентно и обстойно изследвания на българския опит.

Заключението представлява синтез на цялата разработка. Според мен заключението отразява ясно основните резултати от изследването и в тази част личи и умението на докторанта да синтезира и да покаже главното от едно обширно научно изследване. На базата на цялостния текст на дисертацията, както и в заключението, приемам че са решени поставените задачи и е постигната целта на дисертационния труд.

Подходът и резултатите от подобен вид изследване са особено полезни не само за самото изследване на конкретната територия, но те се явяват вид методика за последващи подобни разработки.

Приноси в дисертационния труд

Три групи приноси могат да се очертаят в дисертационния труд. Синтезирани и систематизирани те посочват теоретичните виждания на докторанта за проведеното изследване на обследваната територия. Приносите могат да се обобщят както следва:

Теоретико-методологичните приноси са:

Теоретично обобщение и систематизиране на дефиниции за основни понятия използвани в дисертационния труд;

Предложение за авторска дефиниция на понятията „Регион“, „Регионално развитие“, „Локално развитие“;

Предложен и извършен е комплексен, критичен, географски анализ на българската община;

Емпирико-диагностичните приноси са:

Чрез сравнителен географски анализ на социално-икономическото развитие на изследваната територия през втората половина на XX и началото на XXI век и състоянието преди половин век се установява:

✓ забавяне в развитие по отношение на столицата (преодоляването се очертава като основна задача за социално-икономическото развитие на София и на двете изследвани общини в бъдеще);

✓ междуобщинските и вътрешнообщинските различия са се превърнали в диспропорции и допринасят за негативни обществени явления като обезлюдяване, безработица, ниски доходи, ниска раждаемост.

Приложните приноси са:

Разработен е алгоритъм за комплексно географско проучване на локално /местно/ равнище - LAU 1 и LAU 2;

Предлага се включването на нови понятия неизползвани до сега в регионалната и локалната политика след съответното им определяне/дефиниране и регламентиране.

Приносите са точно определени.

Оценка на публикациите свързани с дисертационния труд

Научните изследвания от дисертационния труд са представени в следните статии и публикувани доклади от научни форуми:

SWOT - анализ на туризма в село Априлово, общ. Горна Малина. ВУЗК, Научно-приложна конференция с международно участие "Възможности и проблеми за развитието на алтернативните форми на туризъм в малките селища", Сборник доклади, Академично издателство при Център за евроинтеграция и култура на ВУЗК, Пл., 2011

Град Елин Пелин като административно-териториален център. ЮЗУ „Неофит Рилски“, Факултет по педагогика, „Съвременният поглед на докторанта към науката“, Сборник с научни студии и статии, Университетско издателство „Неофит Рилски“, Бл., 2011

Селищни празници в общините Елин Пелин и Горна Малина. СУ „Св. Кл.

Охридски", Исторически факултет, Празнично-юбилейната история, Сборник доклади, С., 2012

Проблеми на регионалната организация на спешната медицинска помощ на територията на Софийска област. Университет "Проф. д-р Асен Златаров", Академично списание „Управление и образование“, том VIII, кн. 3, Б., 2012

The future of Kremikovtzi - achievements and problems. Seventh international conference, Security in the age of global changes, Sofia University, Faculty of Geology and Geography, Sofia, Bulgaria, 2011

European and Balkan ruralism: differences in theory and practice. Centre for Research on Settlements and Urbanism, Journal of Settlements and Spatial Planning, International conference, Cluj-Napoca, Romania, 2014

Последните две публикации са с нейния научен ръководител. Публикациите представят и анализират различни аспекти от обследваната територия и допринасят за представяне на нейното многообразие и проблеми.

Съответствие на автореферата с дисертационния труд

Авторефератът напълно отговаря на изискванията и отразява коректно резултатите от дисертационния труд. Авторефератът в обем от 60 страници кореспондира с настоящия дисертационен труд и в синтезиран вид и представя достоверно обхвата и резултатите от изследването. Съставен е от няколко части: обща характеристика; структура; основно съдържание; кратко изложение; заключение; справка за приносите и списък на публикациите и две резюмета на английски и немски език.

Препоръки и въпроси

Настоящият труд да се оформи като монография в частта нови понятия и термини (след доказване и изчистване на понятията) и частта методология за изследване и извършване на комплексен, критичен, географски анализ на българската община. Като пример да се приложи изследваната територия. Да бъде издаден поради своя изключителен характер - синтез на тази проблематика.

Моите въпроси са:

1. Защо град София и неговата зона се явяват метрополен регион, а не агломерационен ареал ?
2. Метрополният регион го характеризира моноцентричен /състоящ се само от 1 град и неговата околност/, тъй като няма друг равностоеен централен град, а малките градчета влизаци в обхвата на общината как би ги въприела и коментирала в тази конфигурация?
3. Какво влага дисертантът в понятието метрополен район в българските условия ?
4. Как би коментирала в българските условия има ли агломерации или са агломерационни ареали ?

Заклучение

Качествата на дисертационния труд, научната, педагогическа и професионална дейност на докторанта съответстват на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника към него за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР“.

С настоящето изследване в дисертационния труд докторантът доказва зрялост в тематиката и научна жажда за продължаване на своите изследвания.

На основата на достойнствата на представената работа – актуалността на тематиката, коректното представяне и интерпретация на информацията, направените анализи, добре

изработените и подбрани за изложението таблици, диаграми, картосхеми и фигури, направени изводи, и значимостта на резултатите, давам положителна оценка на работата на докторанта и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Нели Валентинова Веселинова образователната и научна степен „Доктор“.

29.08.2015 г.

Рецензент:
проф. д-р Мария Шишманова